

Brölloppseder på Gottland

af

Nils Lithberg.

Kvällsfirandet.¹

I äldre tider var det bruk, att brudgåfvorna upptogs redan efter middagen första dagen.

Sedan de stora borden från middagen borttagits, kringburo skaffarna på brickor kaffe och bröd, bestående af saffransskifvor med rusin i, »saffransflätor», skorpor, smörbakelser, gorån, skifvor af hvitt bröd samt sockerbröd. Gästerna sutto på bänkar utmed väggarna och på stolar, som voro uppställda framför dessa. Så snart kaffet förtärts, framsattes midt i salen under brudhimmeln ett litet bord, och på detta placerades en brännvinsflaska med två glas, en punschbål eller en ölbägare alltefter bruk och håg.

Framför bordet taga nu brudtbonden och brudparet plats. Skaffaren iskänker de båda glasen, som brudparet tömmer till ära för hvarandra och för gästerna, hvilka senare därvid göra en allmän bugning. Därpå dricker brudtbonden brudparets skål, hvarefter han med några ord erinrar gästerna om den gamla seden att gifva brudgåfvor. Först framlägger nu brudtbonden sin gåfva, nämner därvid högt gåfvans art och värde, hvarefter skaffaren ånyo åt honom iskänker ett glas, som han tömmer. Detta kallades att ta kvitto. Medan kvitto drickes, spelas rundarium. I tur och ordning komma nu gästerna fram till bordet för att aflämna sina gåfvor. Först komma brudens föräldrar och brudgummens föräldrar, därefter framstående

¹ Se Fataburen 1906 s. 65, 1907 s. 144, 1908 s. 129.

funktionärer, så släktingar i rang efter släktskap och slutligen öfriga gäster i rang efter ställning och anseende. Det är brudtbonden, som har att se till, att inga brott mot rangrullan göras vid gåfvornas aflämnande. Först drickes brudparets skål, hvarefter gåfvan framtages och aflämnas till brudtbonden, som ofta skriftligen noterar den. Gåfvan skärskådas och värdesättes, och brudtbonden nämner högt gifvarens namn och släktskapsförhållande till brudparet med följande ord: »N. N. har gifvit en hederlig gåfva bestående af ... värd ... till ungfolket, hvarför de få härmed aflägga sin hjärtliga tacksägelse.» För hvarje gåfva reser sig ungfolket upp och tackar med en bugning, och gifvaren erhåller en sup som kvitto, åtföljd af »rundarium» från spelmännen.

Sådant är det vanliga förloppet, men på olika delar af ön varierade det helt naturligt något i en eller annan detalj. Stundom var det brukligt, att brudtbonden, innan han öfverlämnade gåfvan, lade den på en bricka och öfverräckte denna till ungfolket. Brickan kringbars därefter till de i salen sittande gästerna, som då hade att i ofvan angifna ordning afgifva sina gåfvor. Efter aflämnandet af en gåfva återbars brickan till brudtbonden, och skaffaren återvände till gifvaren med en sup — »kvittot». I detta fall inträffade också, att gifvaren själf gick fram till bordet och erhöll sitt »kvitto».

Det var ej heller ovanligt, att brudtbonden emottog gåfvorna i följd, sålunda utan att öfverlämna hvarje enstaka gåfva till ungfolket. När alla gåfvorna voro aflämnade, räknade han samman de reda pengar, som influtit, samt gjorde ett öfverslag öfver de öfriga gåfvornas penningevärde, hvarefter han på en gång öfverräckte till ungfolket hvad som erhållits. Då tackade också ungfolket på en gång för hela brudgåfvan, hvarvid brudgummen yttrade några ord, och brudparet drack gästernas Skål och Tack. Men äfven i sådant fall nämndes för hvarje gåfva gifvaren och gåfvans värde offentligt.

Brudgåfvorna utgjordes af guld- och silfversaker, såsom ringar eller andra smycken, pokaler, skedar, ljusstakar o. s. v., husgeråd och möbler af olika slag, naturavaror såsom säd, korgar med frukt eller dylikt, hästar, kor, stundom också en gårdsdel, hvilken då betraktades som laga fång. I de rika storsocknarna på söder förekommo

också mycket ofta gåfvor i reda pengar. Det sätt, på hvilket gåfvorna aflämnades, att de offentligt uppräknades, hade till följd, att de rika bönderna täflade sins emellan beträffande gåfvans storlek. Det var naturligtvis ståtligt att kunna ge en så värdefull gåfva som möjligt. Och det berättas om en gumma i en af södersocknarna, att hon lämnat brudparet 300 kr. i brudgåfva. Men några dar efter bröllopet kom hon tillbaka och återfordrade den. Gumman, som var fattig, hade lånat pengarna på några dar endast för att vid bröllopet kunna visa, hvad hon i själfva verket borde gälla för. Gåfvornas storlek stod också i proportion till förvandtskap. Närmaste släktingar lämnade de största, icke befryndade gäster lämnade smärre gåfvor endast af skyldighet.

Redan tidigt börjar gåfvoupptagandet vid middagen på att försvinna. På 1800-talets förra hälft förekom redan, att gåfvoupptagandet i vissa trakter af ön förlades till 10-tiden på kvällen. Men som så många andra seder, hvilka icke godt öfverensstämde med den första bröllopsdagens alltmer stela högtidlighet, flyttades äfven gåfvoupptagandet redan vid 1800-talets midt allt oftare öfver till andra bröllopsdagen efter middagen. Numera är det officiella upptagandet af gåfvorna ur bruk. Gåfvorna, som utgöras af prydnadsföremål af guld och silfver samt möbler, öfverlämnas under hand till brudparet, hvarefter de placeras i brudkammaren till allmänt beskådande tillsammans med de nu allt vanligare förekommande bröllopstelegrammen.

Så snart middagsgästerna aflägsnat sig ur salen, dukas bordet på nytt. Det är lauparefolket som nu skall äta. Lauparefolket utgöres af tjänstefolket och alla slags uppässande; äfven brudens föräldrar kunna räknas ibland dem, enär dessa icke deltaga i kalaset utan närmast ha att se efter, att allt i gården är väl i ordning. Sidoborden tagas emellertid först bort, enär allt lauparefolket godt rymmes vid midtbordet.

Medan lauparefolket äter, få gästerna ändtligen tillfälle att röra på sig. Kvinnfolken gå i långa rader arm i arm utåt vägen, och aflägsset boende släktingar, som ännu ha bekanta i bygden, kunna göra en afstickare in till gamla vänner, som man inte på mången

god dag träffat, och där prata bort en stund. Manfolken äro snart på storgården i full fart med varpan och pärbollen. Spelet går i början litet trögt, men efter ett par kast är man fullt inne i rollerna. En kas i baken tas emot med större förtjusning än någonsin, och många »utsoknes» är det, som man ej dagligen spelar med. Detta ger också en särskild högtidlighet och ett särskildt intresse åt spelet.

Förr i världen täflade drängarna också att klättra upp på ungdomsstången. Duktigast var den, som kunde hemta ned den saffransbulle, som var fäst i stångens krans. För att försvåra eller rent af förhindra klättringen, smordes stången in med såpa.

Lauparefolket har ätit. Bordet dukas af, alla långborden bäras ut på gården, golfvet sopas, bänkar och stolar ställas omkring väggarna, och ett rundbord ställes midt på golfvet och dukas till kaffebord. Snart dignar det under högar af väldiga saffransbullar, stora som en mindre tallrik, »kilar» — stora, runda kakor med utsirningar på öfversidan och strödda med socker och kanel, hvilka äro skurna i kilformiga stycken — gorån, kringlor och sockerplättar. Så kallar skaffarfolket. Gästerna draga sig inåt salen, där kaffedrickningen försiggår i två omgångar. I första omgången deltaga brudparet, brudtbonden och brudtöfverskan samt alla kvinnfolk. Man »går från och till» bordet. I andra omgången komma manfolken. Dessa sitta omkring bordet för att ha det bekvämare vid halfvan, ty sedan den första koppen druckits, serveras till »påtare» brännvin eller konjak, som slås i kaffet—»kaffihälve». För att ej gå miste om halfvan deltaga vanligen brudgummen och brudtbonden äfven i den andra kaffedrickningen. Vid halfvan skålar man sins emellan och klingar med kopparna. Hvar och en af gästerna är skyldig att ta för sig af alla sorter af kaffebrödet. Hvad man ej förtär, gömmes hem, och skaffarefolket skall se till, att hvar och en gör sin plikt, samt truga, om så skulle behövas.

Ännu för 25 å 30 år sedan vidtog nu omedelbart dansen, hvarvid början gjordes med de s. k. skyldighetsdanserna. Dessa äro nu afskaffade. Äfven i andra afseenden ha danserna vid bröllopet på den sista tiden betydligt förändrats och antagit en annan karaktär,

hvarför jag föredrar att i ett sammanhang skildra dessa. Vi följa därför kvällsfirandet i mat och dryck vidare.

Efter kaffet är det oftast så mörkt, att man ej längre kan se hvarken varppinnarna eller pärken. Spelet på storgården måste upphöra, och man börjar så småningom dra sig inomhus. Under tiden har också gården börjat fyllas med folk. Det är ungdomarna från hela trakten, som kommit för att se brud. På gården är sorl och støj, och nedåt vägen syns den ena drängklungan efter den andra antäga. Litet hvarstans förkunnar en dragspelsskräll, att man kommer för att få roligt.

Marskalkarna ha ett styft arbete med att sätta upp de kulörta lyktorna och ordna fyrverkerierna, medan tärnorna sätta ljuskalkarna i ordning, en för sig och en för sin marskalk. Så kan tåget sätta sig i rörelse. Från brudkammaren förkunna fiolerna det högtidliga ögonblicket, och omedelbart därefter komma spelmännen spelande brudmarschen. Närmast efter kommer brudparet och därefter tärnor och marskalkar. Ibland användes en motsatt ordning, så att brudparet kommer sist, efter marskalkarna och tärnorna.

Bland de uppvaktande iakttages den ordningen, att första marskalken kommer närmast brudparet och därefter de öfriga i rang efter frändskap. Går brudparet sist, blir ordningen denna, att de minst befryndade komma först och förste marskalken kommer närmast före brudparet. Hvarje tärna och marskalk bär ett ljus. I en lång procession går man utåt gården och ett slag rundt ungmansstången, hvarefter man återvänder till trappan. Här stannar brudparet vändt åt åskådarna på gården, medan de uppvaktande parvis bilda häck på ömse sidor.

Så går saluten af stapeln. Bössorna smälla öfverallt, och fyrverkeriet med raketer, solar och svärmare släppes löst. Ungdomarna på gården hurra för brudparet, som bugar sig åt alla sidor och tackar. Efter några ögonblick stämma spelmännen åter upp brudmarschen, och processionen tågar in i salen. Där sättas ljusen i fönstren, och formen fordrar, att brudparet en stund sätter sig i ett af fönstren utåt gården, så att det ännu kan betraktas utifrån ett par ögonblick.

Förr gingo åskådarna också fram till fönstren, där de stodo med näsorna tryckta mot rutorna och tittade in i salen. Lågo fönstren högt upp, använde man sig af stegar eller andra ställningar. Då som nu ålåg det tärnorna att hålla fönstren rena från imma samt att hålla ljusen väl putsade, så att åskådarna lätt kunde öfverblicka festen. Iakttages bland åskådarna en eller annan bekant, som af någon anledning icke kunnat deltaga som gäst i bröllopet, skall denne af öltapparen eller skaffaren fågnas med en mugg öl eller en sup.

På storgården har så småningom dansen kommit i gång efter dragharmonikans eller fiolens toner. Äfven från bröllopsgästernas sida är deltagandet i dansen lifligt, och stundom synes till och med bruden bland de dansande på gården »skumpe kring sum vör um majestang».

Visningen företages ännu en, stundom två gånger, hvarefter »brändkekrar» äntligen framemot 12-tiden aflägsna sig.

Efter första visningen, då man kommit in i salen, bjudes »kaffesupen», bestående af vin för kvinnorna, glyggare eller punsch för karlarna och saft för nykteristerna. Glasen bäras omkring af skaffarna på stora brickor. Till supen serveras »makronar» — mandelsprits — »hjortronsbakelsar» och »sandbakelsar» — kakor bakade i form — samt brudkarameller — papperskarameller med tryckta, på bröllopsförhållandena anspelande påskrifter. Vanligen håller prästen därvid ett kortare brudtal, och brudparets skål drickes.

När sista visningen är färdig, serveras te. Till detta höra tebullar eller »snäckor» — hvita bullar i snäckform, strödda med socker och kanel — kringlor, skorpor, »kransar» och pepparkakor. Vid teet tillgår det på samma sätt som vid kaffet med drickning i två omgångar, och vid påtåren måste karlarna ha sin »tevattensromhalve».

I en sal i en af granngårdarna, på logen eller om utrymmet tillåter i själfva bröllophuset ordnas nu för ett par timmar till dans, hvarvid vanligast vals, polka och hambo dansas. Efter en timme eller något mera serveras så tesupen, bestående af punsch med sockerspånor och några andra småbröd, hvarefter skaffarna så småningom kunna börja med att ställa kvällsmålet i ordning.

Innan kaffet och teet kommo i bruk, utgjordes kvällsförtäringen af endast supar. Vid 10—11-tiden inträdde skaffarfolket med brännvinsflaskan i handen, sirapsbrännvin för kvinnorna. Som »tilltugg» vankades gorån, ost och bröd. Vid 12-tiden serverades den andra supen och till denna halfva äpplen. Kaffet och teet började emellertid komma i bruk redan omkring år 1800.

Ännu vid midten af 1800-talet var det sed, att öppen taffel hölls för gubbarna, de gifta männen. Vid ena sidan i salen stod det s. k. gubb-bordet uppdukadt med öl och brännvin samt pipor och tobak på stora tefat. Här gick det hela kvällen lifligt till. Sockenpolitiken fördes på tapeten, gamla historier talades om af de särskildt roliga gubbarna och flitigt dracks det. Kunde någon en gammal visa, åhördes också den med stor förtjusning. Mellan rökmolnen och de blinkande talgdankarna anade man endast i töcknet, att folk fanns där, hörde dem gjorde man desto utmärktare. Icke alltid aflöpte väl gubbarnas resonemang så fredligt, och blef någon i sitt tal för aggresiv, kunde en ordstrid få sitt afgörande med ett ryggkast eller ett smärre nappatag mellan de tvistande.

Hva skall hä nå bli af när krusi ga så tete
 Farväl, hjär sker krakel, munsjörer gynne trete
 Så sker hä mästedajls når Präst u Prästu kâjr'
 Da liggä kalar hop fyrstyrt sum hunderåjr,

ty prästen deltog också gärna i pratet och glammet, men såsom varande herreman lade han naturligtvis någon sordin på uppsluppenheten.

Oftast först vid ljusan dag är kvällsmålet färdigt. Detta utgöres af »kake» — hvetebröd — limpa och smör, salt kött, kallt kött, hemmagjord ost, stekt färsk strömming, rispannkaka med lingon samt brännvin och öl därtill. I de modernare bondgårdarna har kvällsmålet på senare tider fått en luxuösare karaktär med smörgåsbord, stek och efterrätt af äppelkaka och bakverk. I äldre tider däremot hade det naturligtvis ett enklare utseende. Ännu vid midten af 1800-talet utgjordes matsedeln i allmänhet af smör och bröd, ost, kalt kött, grissylta och ölost samt brännvin och öl. Då som nu var bordet alltid »gående».

Efter maten läser prästen eller brudtbonden en bordsbön och välsignelsen, hvarpå klockaren tar upp »Herre signe du och råde», i hvilken bröllopsskaran instämmer. Och så har den första dagen erhållit sitt slut.

Är stämningen hög, tar man stundom ännu en matpolska, medan gästerna pälsa på sig för afresan och vagnarna köra fram. Aflägsset boende gäster inlogeras i de närmaste gårdarna. Fordom bäddades också de gäster, för hvilka plats på intet annat sätt kunde beredas, på vinden i en klunga, syskonsäng eller s. k. troderhop. Ännu i vår tid förekommer emellertid, att tärnor och marskalkar bäddas i stor syskonsäng, men fordom, då de endast voro två par, lades de parvis i hvar sin säng, och sedan ungscaffaresysslan och ungmansdrängsysslan skilts åt, var det bruk att äfven ungscaffaren och skaffarepigan lågo tillsammans öfver natten. Ännu för 40 år sedan var detta bruk så obligatoriskt, att då en af tärnorna vägrade att fullgöra detta sitt åliggande, hon af gästerna förhånades för sin uppstudsighet och sina moderna tendenser.

Innan tärnorna gå till sängs, ha de emellertid ännu ett arbete att göra. De måste bädda brudsängen, och tärnor eller marskalkar äro ansvariga för brudparets egendom. Saknar bruden på morgonen en sko eller brudgummen sina strumpor, skrikes det på de uppvaktande,* att de skola skaffa saken tillrätta, eljest blir det sakerskål. Kan någon af marskalkarna således spela tärnorna ett spratt eller tvärtom, ger detta anledning till allehanda nojs följande morgon, och i sina infama företag gynnas de esomoftats af någon af de äldre i huset.

Och brudfolket gläder sig åt de 3 eller 4 timmars sömn, som unnas dem efter de svåra strapatserna under äktenskapets första dag, hvilka emellertid komma att efterföljas af ännu några dagars kalasande.

Ja Gud lidsage dajm i säng dä fyste nati
Bivare siden dajm ifran de onde lati
Han åjke dajres blod till tride fjärde lid
Att ban ma rangla där sum sparf um vintertid!

Dansen.

»Ja sir hur jomfrur si mot unge kala smajke

Hä ma fa hjärtepick, bi slike strik u lajke»

står det i visan, och dansen har också i alla tider varit bröllopsgästernas a och o. I forna tider var den det äfven för spelmannen. Fingo de dansande »hjärtepick», så kunde också spelmannen genom ett par hurrande polskor vid ett bröllop med ens få utrop som »storspelman». Musiken utgjordes vanligen af 2 fioler. Det var den äldre och mera tränade spelmannen, som spelade melodistämman, »primen», och någon af de yngre pojkarna, som han hade tagit i lära, fick hålla sekunden eller, som det också kallades, fick »ståjte». Var den yngre något äldre i läran, kunde han också en och annan gång nu liksom vid de vanliga »laikstäuarna» få gå upp i första stämman och »spela med». På så sätt tränades de nya spelmansgenerationerna upp. Den yngre hade där tillfälle att lära sig de många knepen med upp- och nedstråk, som voro yrkeshemligheter och som gäfvö de olika satserna deras egentliga »schwung». Men ej heller sekunden var så rättfram, ty sekundstämman var oftats äfven den genom tradition utbildad, och i vissa polskor tura primen och sekunden om i de olika repriserna, så att i en repris den ena har melodistämman och den andra har sekundstämman och i nästa repris tvärtom.

Utom två fioler förekom äfven klarinetten ofta. De bekanta Groddarna — de tre bröderna Godman från Grodda i Fleringe, de på sin tid mest populära spelmännen på Gottland, som i sin iver att få spela stundom läto oxarna stå i åkern, när bud kom, att det var bröllop — dessa trakterade hvar sitt instrument: fiol, klarinett och lira. Liran eller lirepilken var en art nyckelharpa, där man i stället för stråke hade ett hjul, som fördes med vef och roterade under strängarna. Äfven en art fagott, »drumben», förekom stundom, och vid herrskapsbröllop i staden eller i prästgårdarna på landet förekom redan vid 1700-talets midt klaveret, så som det står i en bröllopsvisa från 1763:

»Ajn sitar mä sin drumb u bauler ligsum åjkar

An spälar pa fäjol an langan pejpä har

An bräukar fingurlaik —; da skall man tro hä gar»

eller i en annan samtidig visa om ett Visbybröllop.

»Du hva jar hä för ann sum sitter där i räng
Hä later illigs till u synes ingen sträng.

Han jär en värklig kal um du der etter anser
Han sitter stif sum stuck u alle fingrä danser
Pa lite aflangt skrin, jag tror han vänder syn
Slikt skälmeri min bror, hä vanker tidt i Byn.»

Linné beskriver äfven en art säckpipa. Säckpipa och fiol förekomma äfven på en fönstermålning från Anga, daterad 1606, nu i Nordiska Museet.

Alla deltog i dansen, unga och gamla. Det berättades bland annat om prästen Dns. Severinus Lindenlöf i Barlingbo, att då han i sitt 86 år den 18 okt. 1752 ingick nytt äktenskap med jungfru Hoffman, han dansade med sina barnbarnsbarn på bröllopet. Och ännu i dag deltaga de gamla i dansen. Isynnerhet när en god gammalvals, en kadrilj eller en polska spelas upp. Då dansa de sin gammalvals med en så afmätt och på samma gång ledig elegans, som ingen af de yngre göra dem efter, och när de figurera i kadriljen, leka benen vid 80 år ännu lika ledigt som vid 18.

De danser, som numera dansas, äro vals, polka, »schotts» samt mera sällan hambo, pas de quatre och kadrilj. Vanligen underlåter man ej heller en polska efter gammal tradition. Särskildt obligatorisk är »matpolskan», polskan efter kvällsmaten, hvarvid man skaffar sig ännu en liten motion, innan det »bär i säng». Dock dansas polskan med iakttagandet af de gamla dansstegen endast af de äldre samt i undantagsfall af en och annan ungdom, som gittat lära sig den riktiga takten. Vanligast ser man de dansande endast snurra om med hvarandra i vanlig springtakt. En art polska, fyrrpolska kallad, förekommer också ibland. Man placerar sig två kavaljerer midt emot hvarandra och två damer midt mot hvarandra. De midt emot hvarandra stående fatta i hvarandras händer och lägga armarna bakom respektive damer och herrar. Så hopklungade går då polskan lös med 4 man i dansen. Det gamla mera ceremoniella bruket att »sno», om hvilket vi få tillfälle tala i samman-

hang med skyldighetsdanserna, synes ha gått ur tiden samtidigt med dessa.

Hvad de i fråga varande danserna själfva beträffar, är pas de quatre'n naturligtvis den yngsta. Den var ännu 1903 obekant på östra Gottland. Därefter i ordningen komma polkan och »schottsen», hvilka torde härstamma från 1880-talets midt. På 1840-talet var redan valsen i allmänare bruk. Redan Hilfeling nämner på ett ställe, att »bruden dansar bort i en lång vals». Är Hilfelings yttrande här liktydigt med hvad vi förstå med vals, skulle denna dans sålunda varit känd på landet redan omkring 1800. En dans, som vid 1800-talets midt var mycket populär, var anglaisen, »engelske». Denna är numera alldeles försvunnen.

Först på 1820-talet synes kadriljen kommit allmänare i bruk. Hilfeling omtalar år 1800, att »kontradanser ej brukas, utan att flera stadsboar eller ståndspersoner äro närvarande»; vid bröllopet i Sjonhem hade ett par turer gjorts. Kadriljens gouterade tidehvarf infaller emellan 1840 och 1880. Det starka läseriet under 1870- och 80-talen, som var så olycksdigert för många af de gamla glada bruken och framför allt för dansen och fiolen, gaf dödsstöten äfven åt kadriljen. I sista tider har man åter försökt att arbeta upp den, dock med ganska fattigt resultat.

Omkring 1800 förekom äfven menuetten, hvilken Hilfeling sett dansas en å två gånger.

Vid denna tid liksom ännu långt senare — så länge skyldighetsdanserna varade — var dock polskan den dominerande dansen.

Redan Linné omtalar 1741 såsom den populäraste en dans, »som var sällsam i Tackten, ex uno pede longo, altero duplici saltu brevi», och som sålunda synes vara ingenting annat än den ännu kvarlevande polskan. Och då Neogard samtidigt omtalar »Skafferedantsen, då skaffaren måste rundt om gifva hvarje och ene af kvinnfålden en dants», kan icke gärna därmed heller förstås annat än polskan, som ju allt sedan dess varit formen för skaffare- eller skyldighetsdanserna. I hvarje fall måste det ha varit en pardans, om också icke de danssteg, som af Linné omtalas, utfördes. Men hvad som kan anses

visst är, att om en pardans redan nu ingick i bröllopsceremonielet, denna måste ha tidigare anor. Tyvärr saknas emellertid tidigare anteckningar om dansen på Gottland. Möjligen får den dans, som utföres å den ofvannämnda glasmålningen från Anga af år 1606, anses om icke identisk så dock besläktad med formen för Skaffaredansen på 1730-talet, förutsatt nämligen, att den framställer en gottländsk bondescen och icke är importerad från Danmark eller Holland.

Utom nu omnämnda danser förekom ännu inemot vår tid en långdans, hvilken traditionellt utfördes, när man, som det kallades, dansade kronan af bruden. Om denna få vi tillfälle tala i sammanhang med denna ceremoni. På Hilfelings tid var denna jämte polskan de enda danser, som vanligast utfördes.

Skyldighetsdanserna upptogo mesta tiden. De utfördes i polska och kallades så, emedan de voro obligatoriska och utfördes i viss ordning. Hvar och en af de funktionerande var tvungen att dansa, när hans tur kom. Dansade han icke själf, fick han »lega för sig». Ibland kallas den också Skaffaredansen, emedan skaffarfolket inledde den.

För full dans fordrades, att man skulle sno två gånger. Detta tillgick så: sedan man dansat en polska, tog man hvarandra i hand och gick några slag omvänt, hvarefter man ånyo fortsatte med en polska. Vid 1800-talets midt förekom ej sällan, att man fördelade slagen. Om sålunda, såsom var det vanligaste, först gammalskaffarfolket snodde två gånger och därefter ungskaffarfolket två gånger, kunde detta också fördelas så, att först gammalskaffarfolket snodde en gång, därefter ungskaffarfolket en gång, så återigen gammalskaffarfolket en gång och ungskaffarfolket en gång.

Skyldighetsdansernas ordning är denna: bruden och brudgummen sitta på hvar sin stol framför spegeln. Nu går skaffarfar fram och bjuder med en sirlig bugning upp skaffarmor, som nigande mottar inbjudningen; därefter gå de, tills de komma midt i salen, hvar på polskan går lös. Samtidigt förkunna skotten på gården, att dansen börjat. Sedan de snott två gånger, bjuder ungskaffaren upp ungscafferskan, hvarefter äfven de dansa sin polska. Nu byter man om damer. Skaffarfar bjuder upp ungscafferskan, och sedan han dansat, dansar ungskaffaren med skaffarmor.

Under tiden hafva ungmansdrängarna och brudpigorna framträdt. Skaffarfar och ungscaffaren taga hvarandra i hand och buga för ungmansdrängarna, skaffarmor och ungscafferskan niga för brudpigorna. Därefter dansa de nu uppbjudna. Först högste ungmansdrängen med sin brudpiga, därefter lägste ungmansdrängen med sin, hvarefter de byta damer och dansa hvar sin dans. Nu bjuda dessa upp brudparet samt brudtbonden och brudtöfverskan. Högste ungmansdrängen bugar sig för brudgummen, lägste för bruden, högsta brudpigan niger för brudtbonden och lägsta för brudtöfverskan.

Brudgummen drager handskarna på och bjuder upp bruden. Spelmännen stämma fiolerna säkrare och förbereda sig för den stoltaste polskan. Så sätter brudgummen hatten på, och dansen börjar. Den ena saluten efter den andra på gården. Stråkarna gå i brinnande takt. Det är bruddansen, som trådes. Det är den romantiska bruddansen, om hvilken ännu gamla sägner gå, om den försmådde älskaren, som utifrån genom fönstret åskådade dansen och därvid i förtviflan sköt ned bruden; om den bleke främlingen, som ingen förut hade sett, hur han plötsligt fattade bruden och dansade henne till döds; eller om den sjötagne bonden, som, då han förnummit, att hans unga hustru nu ånyo stod brud, hos hafsfrun utverkade tillstånd att ännu en gång få komma hem till gården, dock mot villkor att ej beträda stugan, men huru, då bruden gick i dansen, han glömde sitt löfte och trädde in i salen, hvarvid taket slets af huset och bonden i en stormil återfördes i hafsgröttorna.

Brudparet har dansat. Nu dansar brudtbonden med brudtöfverskan, så brudgummen med brudtöfverskan och därefter brudtbonden med bruden.

Härefter förklaras dansen i regel fri för alla gästerna, och det åligger därvid bruden och brudgummen att dansa med alla närvarande. På sina håll var emellertid ceremonielet ännu icke slut. Det fordrades då, att dels en dans reserverades för kunmädru, som uppbjöds af den mest ansedde manlige släktingen till brudgummen eller i nödfall af en af brudens närmaste släktingar, dels att en dans reserverades för öfriga närmaste manliga och kvinnliga släktingar till brudparet.

Den nu skildrade ordningen för danserna var emellertid icke den uteslutande gällande. Nästan lika vanligt är det, att skaffarfolket direkt dansar brudparet till, och att ungmansdrängarnas och brudpigornas dans förlägges först efter bruddansen. Denna ordning har t. ex. Hilfeling, hvarvid ceremonielet får följande utseende:

Först sno skaffarfar och skaffarmor två gånger. Därefter bjuder skaffarfar upp bruden och skaffarmor brudgummen. Sedan de dansat sina respektive danser, dansa brudgummen och bruden bruddansen, hvarefter de uppbjuda brudtbonden och brudtöfverskan. Därefter fortsätter bruden och dansar med ungmansdrängarna och brudgummen med brudpigorna, hvarefter dansen är fri. Alfvegren, som följer samma ordning som Hilfeling, har dessutom ännu två turer: skaffaren med brudtöfverskan och skaffarmor med brudtbonden.

De båda ordningarna för dansturena fortleva ännu. Den först skildrade, som äfven följes af Säve, Snöbom och Bergman, har jag i flera uppteckningar från södra Gottland, medan den andra, den af Hilfeling och Alfvegren skildrade, synes vara den vanligaste på mellersta delen af ön.

Den äldsta anteckningen om skyldighetsdanserna föreligger hos Neogard: »Imedertid dantsas Skaffare dantsen, tå skaffarenar måste rundt om gifva hwarje och ene af qwinfolken en dants, sidst dantsar ungskaffaren Brudgummen til med Brudenne, han til Bruthebonden och så widere, sedan dantser ho som behager.» Här dansar således, som bruket varit också senare, skaffaren första dansen. Utom honom dansar också ungskaffaren, och de måste dessutom först gifva alla kvinnorna en dans, till dess ändtligen turen är kommen till ungskaffarens och brudens dans. Först när denna dans är färdig, försiggår bruddansen. Det första nyss skildrade förloppet af skyldighetsdanserna — den sydgottländska traditionen — är det som har den största likheten med den Neogardska traditionen. Både gammalskaffaren och ungskaffaren dansa före bruddansen. Enligt den andra ordningen — den mellangottländska — dansa endast gammalskaffarna skaffarepolskan. En särskild dans af ungmansdrängar och brudpigor känner Neogard icke. Detta mera invecklade ceremoniel har sannolikt uppstått efter hans tid och har förmodligen sin rot i en klyfning af ungmansdrängsysslan.

I ungmansdrängarnas funktion ingick tidigare också skaffaresysslor. Hilfeling talar om ungmansdrängarnas skaffareåligganden och benämner dem ömsevis ungmansdrängar och ungscaffare. Äfven Wallin talar om ungscaffare i ett sammanhang, då ungmansdrängar afses. Då nu Neogard endast känner ungscaffarens dans och icke nämner ett ord om ungmansdrängens, är det troligt, att han här använder samma växlande benämning som Hilfeling och lika mycket menar det ena som det andra. Ungscaffarens kvinnliga motsvarighet i våra dagar är ungscafferskan. Ungscafferskesysslan nämnes tidigare icke alls; hon förekommer först på 1800-talet. Men därigenom erhålla vi också en datering af en särskild ungscaffaresysslas tillkomst. Den dubbla funktionen för ungmansdrängen som skaffare och marskalk har upphört, skaffaresysslan har fått en särskild förvaltare med motsvarande kvinnlig skafferska, och ungmansdrängen är endast brudparets uppvaktande kavaljer.

Med denna klyfning af sysslorna följer också en duplicering af danserna, det är fortfarande ungmansdrängen-ungscaffaren, som dansar brudparet till, och dennes dans förlägges omedelbart före bruddansen. Den nye ungscaffaren skall emellertid också ha sin dans, och denna förlägges tillsammans med gammalskaffaredansen. Härigenom utbildar sig således det långa inledande ceremonielet med olika dansande par, hvilket emellertid på grund af de många numera funktionerande kavaljererna försvårade ett dansande med hvar och en af kvinnorna, tills turen var kommen till bruden, och formar sig till de dubbla danserna af två par åt gången.

Bruket på mellersta Gottland, att skaffaredansen omedelbart föregår bruddansen, och att ungmansdrängarnas dans följer först efter denna, har sannolikt sin grund i en redan på Neogards tid förefintlig växling bestående i om gammalskaffaren eller ungmansdrängen skall dansa bruden till. I det fall, att gammalskaffaren gjorde detta, fingo ungmansdrängarna sin dans först efter bruddansen. Efter inrättandet af den särskilda ungscaffarsysslan behöllo de sin dans, men ungscaffaren blef alldeles utan eller fick, såsom bruket var t. ex. i Hörsne, dansa sin dans tillsammans med gammalskaffarefolket.

Den sydgottländska traditionen har följt den Neogardska med afseende på ordningen för danserna, men ej i formen för uppjudningen af brudparet, enär de många grupperna dansande betingade andra bruk. I formen för brudparets uppjudning står däremot den mellangottländska traditionen närmare den Neogardska, ty här dansar skaffaren direkt bruden till och skaffarmor brudgummen.

Det hörde till etiketten, att ungmansdrängar samt alla bönder i bröllopslag dansade med sporrarna på. Kvinnorna, särskildt de bättre, dansade aldrig barhalsade utan med en halsduk, som fästes med knappnålar. När en karl slutat en half dans, d. v. s. snott 1 gång, gick han stundom bort till någon af de andra männen och sade: »Sitt i frid», hvilket betydde: nu måste du dansa nästa dans med min dam. Då och då under dansen bör bruden äfven visa sig vid fönstret, så att de utanför stående kunna få se en skymt af henne. Kan någon under dansen locka ut bruden i ett annat rum, höres plötsligt ett rop: »Hvar är bruden?» Då blir det stor oro i salen. Brudpigorna, som ha till uppgift att särskildt vakta bruden, få då söka rätt på henne samt därefter inställa sig för brudtbonden, som ådömer dem sakerskål.

Klockan är tolf, och tiden är inne att dansa kronan af bruden.

Du si brudgummen du han altud nalkes brudi
 Han accederar nå att ha skal ga ör skrudi
 Han lystar henne si i nya kunedräkt
 Han tror si inte förr än han har ljause släkt

står det i en visa från 1700-talet, och seden hade i den tiden mycket större vikt än nu. Det var den stora långdansen på kvällen kombinerad med flera andra ceremonier, dessa liksom dansen själf med sannolikt mycket gamla och aflägsna anor.

Nu är seden alldeles aflagd. Äfven i de former dansen senare antog ha ytterst få nu lefvande deltagit. Och de äldsta, som varit med om den, ha endast ett dunkelt minne däraf från sin tidigaste barndom.

Då tillgick dansen ännu på följande sätt: Vid 12-tiden bands en duk för brudens ögon, hvarefter alla »pejkar», ogifta, togo ihop i ring omkring bruden och började dansa. Därunder tog bruden af kransen och satte på hufvudet på en af flickorna. Den, som erhöll

kransen, skulle stå brud nästa gång. Vanligen satt duken så knuten, att bruden hade ett litet titthål och kunde sätta kransen på den af flickorna, som hade de största utsikterna till ett snart bröllop. Därefter dansa alla flickorna med bruden, hvarvid den, som fått kransen, börjar. Stundom deltog också »drängarna» i dansen. Då utdelades både »drängkrans» och »töskrans». När dansen är slut, går bruden in i brudkammaren för att ta af sig »brudstassen», hvarefter hon kommer ut klädd som ungmor, iklädd ungmorsklänningen med en blomma i håret. Håret, som förut burits upplöst i långa lockar, är nu utkammadt, flätadt och uppsatt.

Sedan bruden gjort sitt inträde som ungmor, slå de gifta kvinnorna ring omkring henne, och nu skall hon dansa med hvar och en af dem. Därvid sjöngs då ännu vid enstaka tillfällen den nedan återgifna sången: »Var välkommen e ore lage» etc.

Enligt en uppgift från Eksta skulle dansen ha tillgått på ett annat sätt, nämligen så, att alla pigorna dansa med bruden, och den, som dansar med henne, så att kronan faller af, skall stå brud nästa gång.

Samtidigt härmed förekom ännu sporadiskt ungkarlarnas afsked af brudgummen. Detta utfördes, medan bruden kläddes om, och tillgick så. Han hissades på ungkarlarnas axlar under tillropet: »lyckönske du vårt lag», hvarvid han skulle supa alla till. Därefter utförde gubbarna samma handling och han skulle supa gubbarna till, hvarefter han ansågs vara ordentligt installerad i det äkta ståndet. Detta ögonblick var på visst sätt afgörande för hans framtida anseende. Tordes han icke supa, begabbades han; blef han pirum, föraktades han sedan i hela sin lifstid. Gick det honom framdeles illa, så hette det: »Ja, det var inte underligt, ty han blef ju full på sin bröllopsdag.» Gick det honom väl, så hette det: »Ja, det är en duktig karl, som har stål i sinne och som tålde ett par supar på sin bröllopsdag.»

Sådan bibehöll sig seden ännu fram mot 1800-talets midt. Tidigare var emellertid ceremonielet vida vidlyftigare. Det var den stora afskedsdansen med brud och brudgum, innan de förklarades för ungför och ungmor, en dans, som gick under det vanliga namnet gubbdansen.

Vid 12-tiden tillsades spelmännen spela upp en särskild afskeds-polska, då bruden och brudgummen dansade en sista dans i full bröllopsskrud. Gubbarna, som förut hela kvällen suttit vid gladt glam och fyllda glas vid gubb-bordet och af hvilka man genom töcknet från de väldiga tobaksmolnen ur kritpiporna såg mest ingenting, börja göra sig redo, ty nu spelas omedelbart Gubbpolskan upp, och då skola alla, som kunna röra sig, vara på golfvet.

Redan Alfvegren nämner på ett ställe, att denna dans på hans tid mer och mer börjat läggas af, men ännu omkring år 1800 var den fullt vital och beskrifves af Hilfeling. Så som Hilfeling beskriver den, så var den känd äfven af Neogard, hvilken omtalar följande:

»En stund på qwellen skola drengarne och the ogifta dantsa ifrå sig brudgumman, tå the dantsa om en långdants, falla på knä och dricka, stå up och dantsa, uplyfta brudgumman, som tå dricka moste, släppa nedren, dantsa om igen, sidst dantsar hwar och en med honom, och tå komma the gifta och nappa bort honom, och förretta the ock på samma sett dantsen, bidjande honom sidst vara welkommen uti sitt alfvarsamma och hederliga lag. På samma sett bära qwinfolken sig åt, först pigorna sedan hustrurna med brudenne, undantagne at hon intet uplyftes. Therefter kläds bruden om och kommer så in med swart mösso på och tå heter hon ungkuna. Man kunde mycket annat sådant lapperi framhafwa, om man tiden och papperet fåfängt förspilla wille.»

Mycket som af den gamla gottlandsprästen fattades som lapperi var emellertid för Hilfeling främmande och egendomligt, och därför gifver han oss också en utförlig och synnerligen detaljerad skildring af »gubbdansen»:

»Kl. vid Pass 12 Dansar Bruden bort i en lång wals, då Hon dansar med Hwar och En ogift — hwilka sedan til slut uplyfta Henne på en stol i Ringen högt under taket och kringdansa med Henne, sjunga Tack för hwar Dag Du warit i vårt lag — Hwar efter hon afträder med sin Brudfrämman och Brud Jungfrur för att afklädas Brudeskruden och iklädas egne kläder som Ung Hustru — kallas härefter Ung-Mor. Under det Bruden afklädes — Dansa

Drängarne bort Brudgummen i en lång Dans som har många förändringar och upptåger — Ringen utwidgas och inuti omswänges Brudgummen med hwar och en som är i Dansen särskilt så det sjunger i rummet. Brudgummen för att litet recolligera sig rymmer ofta eller blir bortröfwad midt i Dansen — Då hela lång(a) raden begifwer sig ut att uppsöka Honom — återfunnen, införa de Honom i Triumph — iterera dansen klappa med händerna, stampa med fötterna, och voltigera öfwer axlarne fram och tillbaka man efter man, då ofta den owige slår sig i gålfwet så det kunde vara fara om hals och ben — men ju galnare, ju bättre, fara ut hela kedjan på gården, Dansa kring Brudgranen, därifrån in i alla rummen taga kjortlar, förkläden och kappor, Byxor med mera på Hufwuden Granqwistar, qwastar och annat mellan benen, liknande stjertar — fickorne opstoppade — se således rätt galne ut då de återkomma in dansande, rätt som det går i Ring sätta de sig efter tacten med force ned på Golfwet, klappa med hämlarna efter tacten åter upp igen så par force ned igen — således sittjande på Golfwet Presenteras dem Ölkannen som då circulerar under sång och Musiqve hela kretsen omkring, då Drängarne dricka Brudgummens walets skål — Brudgummen sättes till slut på en stol upp förd högt i taket och om Dansas, hwarefter han däruppe Dricker och tackar för skålen och därmed tager farwål från Drängarne som tacka för det han warit i deras lag — Som derefter utmattad swettig ofta sönder rifwen till Skinet och kläderna öfwerlämna Honom til männerna at af (dem) emottagas, söka at Recommendera Honom som en Hurtig och flink karl — säga endast att han har någon owana, will gärna rymma och unnan hålla sig när det går hårt på — förmodar det Han stadgar sig i Männernas lag härefter — männerna som nu skola vidtaga Ung-far, syna Honom til sig från Hufwud til fötter, fråga hwad det är för en stackare som så illa blifwit medfaren, lysa Honom med ljus i ansigtet och säga det Drängarne lämnat Honom i ett swagt tilstånd ifrån sig — Trösta Honom likwål, försäkrande det Han i sitt nya stånd och lag, skall befinna sig långt bättre och bli en helt annan karl sedan han hos Dem blifwit inwigd.

Efter något rastande som Brudgummen eller nu warande Candidat Ungfar ganska väl behöft, anställa de Gifte Männerna med Honom en föga lindrigare långdans — Då äfven hwar Man sluteligen tager honom i famn in i Ringen och om dansar med honom — Sätta sig sedan i Ring ned på Golfwet låta ölkannen circulera under en välkomst skåls drickande til Ungfar, som af hwar och en sjunges — näml:n War välkommen i vårt lag, War välkommen, War välkommen, War välkommen i vårt lag — Under det Bruden dansar med Hustrurna sjunges wid drickandet: Barn och Blomma i vårt lag — under detta går tallriken om kring, hwarpå samlas til Spelemännen — Hwilket äfwen skedde hos Drängarne förut — Åter upresa sig de Drickande swänga om några hwarf, hwarmed dessa fatigvante rörelser på en stund uphöra.

Nu fågnas med en sup til karlarne och halfwa Äplen til Fruntimmern, The och Caffé til några — glam, tobac och ölo — til dess Bruden med Musiqve åter införes med wanligt sällskap, afklädd sin Brudskrud och iklädd egna kläder, presenteras nu som Ungmor, swartklädd med Chamlotte kortel och tröja, musselins förkläde, en grann Silke Schal om halsen — Svart Mössa med Silfvergaloner, Bröst Bouqvette af Naturliga eller Artificielle Blomster.

I Karby uti Roma, inkom Bruden med Couleurt Mössa, såsom mera nymodigt eller fritänkande, detta kunde ej försonas på annat sätt, än att Brudens Broder den ena ungmans drängen inkom med swarta mössan på Hufwudet, som Bruden bordt hafwa på, stod länge vid Dörren och Presenterade sig.

Nu börjar åter Dansen — Ungfar och Ungmor swänga nu om med sådan force som det wore första dansen — Hwarefter Dansen ökas med så många par som få rum på gålfwet — detta warar til klockan 3, 4 à 5 om morgonen — — —»

Öfriga skildringar af gubbdansen, som föreligga, öfverensstämma i hufvudsak med Hilfelings, men supplera likväl i en eller annan detalj densamma. Långdansens med brudgummen tillgick så, att de dansande höllo hvarandra i händerna. Stundom hände det, att brudgummen, i stället för att lyftas upp på en stol, helt enkelt lyftes på drängarnas axlar. På samma sätt som han upplyft på

axlarna eller på en stol druckit ungarlagets afsked, så drack han oftast också gubblaget till. Mångenstädes var likaledes bruden skyldig att upplyft på en stol dricka de ogiftas afsked och ungmödrarnas välgång. Medan pokalen gick, föllo då också kvinnorna på knä.

När gubbarna önskat ungar välkommen, sökte han stundom ännu på gubbarnas anstiftan att gömma sig, hvarvid ungmansträngarna få sakerskål. Vanligen rangerades saken dock så, att han till »ungmorsdansen» var tillbaka.

Den sång, som sjöngs vid afskedet från de ogifta och välkommandet hos de gifta, hade något olika lydelse. Vanligen sjöngs den under det brudgummen, resp. bruden, satt högt upplyft på stolen, stundom äfven medan de dansande lägo på knä och ölbägaren gick rundt. Den vanligaste texten var denna:

Drängarna: Tag nu afsked ur vårt lag
 Ur vårt lag (3 à 4 gånger)
 Lycka ske dig i ditt lag
 I ditt lag (3 à 4 gånger)

Gubbarne: Var välkommen i vårt lag
 I vårt lag
 Lustiger gubbe i vårt lag
 I vårt lag

Pigorna: Barn och Blomma i ditt lag
 I ditt lag
 Och Bissa lulla i ditt lag
 I ditt lag

Gummorna: Var välkommen i vårt lag
 I vårt lag
 Lustiger gumma i vårt lag
 I vårt lag

Den sång, som Bergman anför, har denna lydelse, ehuru fördelningen mellan drängar och gubbar, pigor och gummor icke anges. En annan text, som äfven förekommit på mellersta Gottland, lyder:

Var välkommen e ore lage
 Ma vör alle di bihage
 Var välkommen e ore lag.

Ma de ske di mike lycke
 Ma do aldri fa ga pa krycke
 Mike lycke e ore lag.

Mange ban u mange blommar
 Ett atminsten för hvar summar
 Ban u blommar e ore lag.

Sången till bruden, när hon återkom klädd som ungmor, skulle enligt ordningen tagas upp af skaffaremor.

Äfven vid aftåget med bruden knöto sig flera redan tidigt aflagda bruk.

Sedan bruden kysst och tagit afsked af brudgummen, spelas brudmarschen upp, hvarefter tåget sätter sig i gång. Först gingo spelmännen, därefter brudpigorna med brinnande ljus i händerna, hvarpå följde brudtöfverskan med bruden samt kunmädru, där sådan förekom. Spelmännen återvände till brölloppsalen, så fort de spelat bruden in.

När bruden var omklädd, skedde också utdelningen af de gåfvor in natura, som hon var skyldig att aflämna.¹ Därvid spelas upp en marsch (gånglåt), hvarefter brudpigorna på en blank tenn-tallrik kringburo ett par strumpor och en flade af 3 kvarters diam. åt de förnämsta funktionärerna, ofta åtföljd af en hälsning från bruden. Prästen och prästfrun, brudtbonden och brudtöfverskan, kunmädru, ungmansdrängarna, skaffarefolket och »skänken» eller »lauparefolket» erhöilo på Fårö denna gåfva. »Räidarna» däremot, gäster som till häst följt brudtåget, fingo endast strumpor, prästdrängen, drängen som körde för bruden, fick vanligen ett par finger-
 vantar och flade. På Fårö var också bruk att som ett slags vederlag lämna en 12-skillling samt hälsningar till bruden med tack för gåfvan. I Ejsta skulle prästdrängen ha ett par vantar och ett par

¹ Fataburen 1906 sid. 76 f.

strumpor. Enligt uppgift från norra Gottland skulle de strumpor, som gåfvos åt brudtbonden, vara hvita. Enligt värningslistan af 1693 från När¹ var det ärmskläden — muddar — som utdelades.

När gåfvorna voro utdelade, spelades ånyo upp en marsch, under hvilken brudpigorna aftågade.

Sådana af bruden till de tjänstgörande lämnade gåfvor ha för länge sedan kommit ur bruk. Men någon gång förekommer det ännu sporadiskt, ehuru icke inom ramen af ett ceremoniel. Sålunda utdelades ännu vid ett bröllop för c:a 20 år sedan bland annat handskar till tärnorna, äfven någon smyckesak, en brosch eller dylikt öfverlämnas stundom.

Gåfvorna omtalas äfven af Wallin. Hans tradition, som sannolikt härstammar från södra Gottland, förlägger deras utdelande först till 3:dje dagen, vid bröllopets slut.

Då skulle bruden ge »till presten 2 stora kakor, hvarpå ligga två par svarta ullstrumpor och två par svarta vantar med ett dok öfvertäckta. Till presthustrun gifves äfven två par hvita strumpor och två par hvita vantar på två stora kakor, hvilket allt är öfvertäckt med slessing till 6 å 9 alnar, allt som folket har råd till, och lägges näst kakorna 2, 3 å 4 caroliner, efter omständigheterna allteftersom brudfolket är rikt och hederligt till. Utomdess till alla prästbarnen 1 kaka till hvarje och ett par strumpor med ett litet dok öfver af skir eller silke med tofsar i hörnen. Prästdrängen, som kör bruden, får ock en kaka och i penningar 8—12 öre. Klockaren, som kimmar, likaledes. Äro några gäster af värde, få de ock strumpor och vantar.»

Ånyo stämmas en marsch upp, och ungmor inspelas med sin svit, hvarefter hon med en kyss hälsar ungfär. Ungmorsdräkten har förut beskrifvits. Här må endast tilläggas, att där kunmädra förekom, det hörde till hennes funktion, att sätta bindmössa och pannstycket på ungmor. Den svarta bindmössan var tidigare obligatorisk. Senare kommo de kulörta mössorna med krusadt hvitt pannstycke i allmännare bruk. De vanligaste färgerna voro ljusrött och

¹ Fataburen 1906 sid. 77.

ljusblått; ljusgrönt förekom högst sällan. Utom en blomma i håret förekom ej sällan äfven en bukett på bröstet samt en schal, då vanligen gåfduken.

Så fort ungmor införts, går polskan åter lös, som tidigare på kvällen. Det är nu ungmorsdansen, som trådes, så kallad emedan denna gång ungfolket själfvt börjar dansen. Nu som förut snor man sina två gånger i polskan. Sedan ungfår och ungmor samt brudtbonden och brudtöfverskan dansat sina föreskrifna danser, bjuda skaffarne på en sup öfver lag. Härefter är dansen åter fri, och nu fortgår den, tills solen står högt på himmeln, då äntligen på morgonen kvällsmålet bäres in. Vid ett bröllop i Ardre år 1880, där min far var närvarande, var danslusten så stor, att skaffarefolket måste ta ett bord mellan sig och dansa rundt med för att få plats för matbordet.